

Łukaszewicz, Bohdan

"Straty wśród pisarzy polskich (literatów, publicystów dziennikarzy i redaktorów) w czasie II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej 1939-1945", Maria Rutowska, Warszawa 1980 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1-2, 85-86

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cerskich w powiecie suskim) jest pośrednio cennym przyczynkiem badawczym dla historyków interesujących się problematyką ludności polskiej w Prusach w okresie międzywojennym.

Najbardziej publicystyczno-polemiczny, a zarazem (z naukowego punktu widzenia) powierzchowny charakter mają te fragmenty książki Rugego, które ilustrują przejęcie władzy w Rzeszy przez Hitlera. Trudno się zresztą temu dziwić, skoro z jednej strony próbuje działać zniechęcająco starzec, mający być bohaterem książki, z drugiej zaś zdecydowanie dąży do celu przywódca partii politycznej walczącej o władzę, a ożywionej koncepcjami jakże bliskimi w gruncie rzeczy głowie państwa. Właśnie dojście Hitlera do władzy stworzyło w Niemczech przesłanki dla pełnego, politycznego i gospodarczego renesansu tradycji militarystycznych, którym dość nieudolnie stawiał tamę traktat wersalski, a którym zawsze pozostał wierny feldmarszałek wybrany w 1925 roku na prezydenta Rzeszy.

Wśród szczegółów, które uszły uwadze redakcji wydawniczej, a które należy określić jako budzące wątpliwości formalne, trzeba wymienić przeobrażenie nazwy „Pomorze” na „Pomorje” (s. 10) czy niezbyt precyzyjne określenie czasu, w którym Ogrodzieniec znalazł się na terenie Prus Wschodnich (s. 11). Należało podać dokładną datę: rok 1919.

Zamiast Bukowiny, jako krainę „bogatą w ropę naftową” należało podać (na s. 51) zachodnią Ukrainę, a zgodnie z wówczas stosowanym nazewnictwem wschodnią Galicję. Ruge wychodzi z założenia, że Olsztyn w okresie życia Hindenburga może nosić tylko i wyłącznie nazwę Allenstein. Analogicznie Szczytno to tylko Ortelsburg, Ogrodzieniec — Neudeck. Posuwa się chyba jednak za daleko, gdy na s. 62 pisze Nowo Gieorgiewsk, Iwangorod, nie podając tych nazw w nawiasach, po „Dęblin” i „Modlin”. Wschodnio-pruskiego przyjaciela Hindenburga, hrabiego Elarda von Oldenburg, nazywa „Oldenburg-Januschau”, dodając zgodnie z niemieckim zwyczajem do nazwiska rodzowego nazwę głównego majątku (podobnie: zu Eulenburg-Wicken czy von der Osten-Warnitz), lecz na s. 228 mylnie uznaje nazwę majątku pod Suszem Januschau (Januszewo) za nazwisko autora cytowanych przez siebie wspomnień.

Edward Martuszewski

Maria Rutowska, Edward Serwański, *Straty wśród pisarzy polskich (literatów, publicystów dziennikarzy i redaktorów) w czasie II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej 1939—1945*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, Warszawa 1980, ss. 96.

Praca jest kontynuacją wcześniejszych publikacji M. Rutowskiej i E. Serwańskiego dotyczących strat osobowych środowiska teatralnego, muzycznego, bibliotekarskiego. Stanowiły one fragment wyników badań zespołu, powołanego w 1975 roku, do opracowania Centralnej Kartoteki Strat Osobowych Inteligencji Polskiej przy Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce.

Poprzedzone wstępem (zawierającym charakterystykę dotychczasowych badań, omówienie źródeł i literatury oraz założeń i redakcji pracy) lista strat literatów, publicystów, dziennikarzy i redaktorów w okresie od 1 września 1939 roku do 8 maja 1945 roku obejmuje bardzo lakoniczne biogramy 576 osób, które bądź były ofiarami wojny (71,7% ogółu strat), bądź też

zmarły w trakcie jej trwania (28,3%). Nie jest to zatem lista eksterminacji.

Autorzy uwzględnili nazwiska zarówno obywateli polskich i Polaków z kraju i zagranicy, ale również „Polaków, obywateli niemieckich, pochodzących z obecnych ziem zachodnich i północnych”.

W wykazie strat znajdujemy nazwiska związane z terenem byłych Prus Wschodnich. Odnotowano więc: Reinholda Barca (1885—1942), Kazimierza Jaroszyka (1878—1941), Michała Kajki (1858—1940), Ludwika Łydka (1895—1944), Stanisława Nowakowskiego (1889—1942), Seweryna Pieniężnego (1890—1940), Władysława Pieniężnego (1880—1940).

Pionierski charakter pracy sprawił, że są w niej pewne luki, które warto uzupełnić. Należy więc upomnieć się o takie postaci jak: Hugo Bahrkego (Barke), 1876—ok. 1940, drukarza, działacza politycznego, w latach 1900—1901 redaktora ukazującej się w Elku „Gazety Ludowej”; Władysława Grobelnego (1893—1939), drukarza, redaktora, działacza plebiscytowego na Powiślu; Kurta Obitzka (1907—1945), działacza mazurskiego, naukowca, w latach 1928—1931 redaktora wydawanego w Berlinie pisma Mazurów „Cech”; Bernarda Żbika, działacza mazurskiego, poety, współpracownika „Życia Młodzieży”, który od 1940 roku więziony w obozie w Stutthofie zmarł tam śmiercią głodową.

Wymieniony na s. 28 Lech Malbor, to faktycznie pseudonim, jakim podpisywał swoje utwory Franciszek Jujka (1906—1943).

Natomiast Franciszek Myśliński (s. 69), dziennikarz, literat z Grudziądza, ur. 1894 r., nie został zamordowany na terenie GG; od 1947 r. mieszkał w Szczytnie, tam też zmarł w 1963 r. (Por. T. Oracki, *Twórcy i działacze kultury w województwie olsztyńskim w latach 1945—1970. Materiały biograficzne*, Olsztyn 1975, ss. 117—118).

W zestawie ważniejszych źródeł i literatury zabrakło publikacji T. Orackiego, *Straty szkolnictwa i oświaty polskiej na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1939—1946*, Przegląd Historyczno-Oświatowy, 1961, nr 3; 1962, nr 2.

Bohdan Łukaszewicz

Stosunki polsko-niemieckie. Integracja i rozwój ziem zachodnich i północnych. Praca zbiorowa pod red. B. Jałowickiego i J. Przewłockiego, Katowice 1980, ss. 293, 1 nb.

Książka ta jest pokłosiem katowickiej konferencji naukowej z końca 1979 roku, zorganizowanej przez Wydział Nauk Społecznych PAN i Uniwersytet Śląski oraz Śląski Instytut Naukowy. Wydana starannie choć w małym nakładzie (625 egz.), porusza istotne zagadnienia z zakresu stosunków polsko-niemieckich ostatniego szczególnie półwiecza. Składa się ze wstępu autorstwa redaktorów (s. 7—8) i trzech części. Pierwsza poświęcona jest perspektywie historycznej stosunków polsko-niemieckich (ss. 9—74), druga — stosunkom między Polską a RFN (ss. 75—192), trzecia natomiast dotyczy procesów integracji i rozwoju ziem zachodnich i północnych w polskim organizmie państwowym. Układ powyższy jest przejrzysty, chociaż zabrakło wyeksponowanego miejsca na sprawy wchodzące w zakres stosunków między Polską a NRD. Wprowadzie R. Buchała, jeden z autorów drugiej części, dotyka tego zagadnienia, ale jego tekst (ss. 95—108) ma charakter propozycji periodyzacji powojennych stosunków polsko-niemieckich z punktu widzenia polskiej racji stanu. Brak natomiast w tomie tekstów, które odzwierciedla-